

AFGANİSTAN'DA ŞİDDET VE TERÖRÜN TOPLUMSAL ARKA PLANI

Deniz ANBARLI BOZATAY*

İsmail MERİÇ*

Özet

Son otuz yıldır yaşamış olduğu işgaller ve iç savaşlar nedeniyle şiddet ve terör kavramları ile birlikte anılan Afganistan, başta Birleşmiş Milletler olmak üzere, birçok uluslararası örgütün yakından takip ettiği ülkeler arasındadır. Coğrafi şartları itibarıyla otoritenin kurulmasına imkan sağlamayan Afganistan'da, farklı etnik unsurlardan oluşan sosyal ve siyasal yapı, uluslararası suç örüntüleri ve terör için adeta açık bir alan oluşturmaktadır. Ülkede yıllardır dinmeyen şiddet ve terörün neden olduğu başta çocuk ve kadınlara karşı yapılan insan hakları ihlalleri, yetersiz beslenme ve sağlık koşullarından kaynaklanan ölümler, hastalıklar, yetersiz eğitim olanakları ve insanca yaşam standartlarının eksikliği, uluslararası kuruluşlar tarafından her yıl yayınlanan raporlarda ve belgelerde ifade edilmektedir. Kökleri 19.yy'da Taliban'ın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan şiddet eylemlerine dayanan şiddet ve terör en büyük zararı, Afgan toplumuna vermektedir. Buradan hareketle çalışmada, Afganistan'ın sosyo ekonomik yapısından kaynaklandığı düşünülen şiddet ve terörün sosyal yapıyı, özellikle dezavantajlı kesimleri nasıl etkilediğine dikkat çekilerek, ülkedeki şiddet ve terörün toplumsal arka planının anlaşılması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Terör, Taliban, Peştun Kültürü, Uyuşturucu Kaçakçılığı, El-Kaide

THE SOCIAL BACKGROUNDOF VIOLENCE AND TERRORISM IN AFGHANISTAN

Summary

Afghanistan, frequently cited with the concurrent notions of violence and terrorism due to the invasions and civil wars it has had in the last three decades, is among the countries closely followed by many international organizations, in particular by the United Nations. The social and political structures of diverse ethnicities lay a virtually vulnerable sphere for international crime patterns in Afghanistan where the authority can not be established due to the geographical features. The human rights abuses primarily against children and women, malnutrition and health-related deaths, diseases, inadequate educational opportunities, and the lack of decent living standards

* Yrd. Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

caused by the unrelenting violence and terror in the country for many years are expressed in reports and documents annually published by the international organizations. Based on the 19th century-rooted acts of violence that laid pavement to the rise of Taliban, the violence and terror do the greatest harm to the Afghan society. Hence, the study aims to understand the social background of violence and terror in Afghanistan via drawing attention upon how the violence and terror- both considered to be resulting from the socio-economic structure - affect the social structure, particularly that of the disadvantaged group of the country.

Keywords: Teror, Taliban, Pashtun Culture, Drug Trafficking, Al-Qaeda

Giriş

İnsan ve grupların başka insan ve gruplar tarafından sömürüldüğü ortamlar, şiddetin gelişmesi ve yaygınlaşması için uygun ortamlardır. Afganistan'ın sahip olduğu sosyo-ekonomik altyapı özelliklerinin, değer ve normların, şiddetin arka planını oluşturduğu dikkati çekmektedir. İtaat kültürü, istibdat, demokratik olmayan gelenek ve alışkanlıklar, şiddeti ve güç kullanımını meşru görme (kahramanlık, şehitlik, cihat, namus, kan davası), dogmatik öğeler (dini fanatizm), etnosentrik öğeler, milliyetçilik, aşiret-güç ilişkileri, otoriter geçmiş (patrimonyalizm, patriarşi), kültürel çatışmalar (etnik gruplar, mezhepler), gibi öğeler,¹ toplumda yaşanan şiddete altyapı oluşturmaktadır.

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik eşitsizlikler, gelir dağılımı, ekonomik-sosyal rekabet, artan işsizlik, refah kaybı, kara para, rüşvet, çete, mafya gibi ekonomik değerlerin üzerinde şiddetin yükselebileceği ifade edilmektedir².

Çalışmada, öncelikle şiddet ve terör kavramsallaştırması yapılarak, Afganistan'da şiddet ve terörün beslendiği temel kaynaklar olan etnik yapı, coğrafi özellikler, otorite kurulmasındaki zorluklar, uyuşturucu trafiği, sosyo-ekonomik yoksunluklar ve özellikle çocuk ve kadınlara yönelik tutumlar temel tartışma konuları olarak değerlendirilmiştir.

Şiddet ve Terör; Kavramsal Çerçeve

Şiddet, toplumsal bir olgu olması nedeniyle, ancak ekonomik, psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla açıklanabilir.³ İnsanın yaratılış itibarıyla şiddet dürtüsünü barındırdığını belirten Çitlioğlu, bu dürtünün bastırılmasının, insanı yetiştiren çevre, eğitim, kültür ve sosyo ekonomik kültürlerle mümkün

¹ Ayhan Gümüş, “Şiddetin Nedenleri”, Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, Ankara: Eğitim Sen Yayınları, s.13.

² Ibid., s.15.

³ Aydın Usta, “Etnik Şiddet Olgusu Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, s. 87-106, 2009, s.2.

olduğu kanaatindedir⁴. Buradan hareketle, bir toplumun şiddet ve terör ile anılmasının arka planında, bunu ortaya çıkaran sosyo-ekonomik yapı ve ilişkiler bütünü olduğu kabul edilmiş olmaktadır.

Şiddet olgusunun üç temel açıdan ele alınabileceği belirtilmektedir; Çoğu zaman öldürücü bir gücün patlaması şeklinde görülen *psikolojik yönüyle şiddet*, iktidar elde etmek veya onu yasal olmayan amaçlara alet etmek için zora başvurma anlamında *ahlaksal yönüyle şiddet* ve son olarak en geniş tanımıyla amacı, hedef ve kurbanların seçimi, çevreleyen koşulları, uygulamaya koyuluşları ve etkileri siyasal anlam taşıyan veya taşıyabilecek, yani toplumsal sistem üzerindeki sonuçlar dağırabilecek bir uzlaşma durumunda ötekilerin davranışını değiştirmeye yönelik, karıştırıcı, yıkıcı, zarar verici eylemler olarak *siyasal yönüyle şiddet*.⁵

Şiddetin nedenleri olarak genetik, pisişik, demografik, kültürel, ekonomik, sosyal, politik gibi çeşitli koşul ve etkenler sayılmaktadır. Şiddeti psikolojik açıdan değerlendirenlerin, insanın aynı zamanda “kötü” olduğu ve şiddetin insanın “içsel” yapısıyla ilişkili olduğu yönünde çeşitli fikirleri bulunmaktadır. Machiavelli, Hobbes, Hegel, Darwin, Nietzsche, Freud, Lorenz gibi düşünürler insanın aynı zamanda “haydut” genlere sahip olduğunu, nedensiz de saldırganlaşabilen, bunun için bir duygu veya vicdan azabı çekmeyen, hiçbir zaman da çaresi olmayacak doğal bir “canavarlığa/barbarlığa” sahip olduğunu ifade etmektedir. Diğer yandan Rousseau; şiddetin sonuçta bir “çıktı” olduğunu, sosyo-kültürel bozulmalar sonucu oluşan bir ürün olduğunu, yaşama ve savunma niteliğine sahip bir durum olduğunu belirtmektedir. Bu düşünceye göre şiddet; başta yaşama güdüsü olmak üzere, amacını gerçekleştirmek veya bir tehditten korunmak üzere başvuru, bilinçli hareket edildiğinde önlenilecek “geçici” bir olgu olarak görülmektedir.⁶ Bu bağlamda şiddet ve terör ve var olan siyasal sisteme ve düzene bir tepki olarak tanımlanabilmektedir.⁷

Dünya Sağlık örgütünün konu hakkında hazırlamış olduğu bir raporda şiddet; kendine, başkasına, bir gruba ya da bir topluma karşı yüksek bir ihtimalle yaralama, ölüm, psikolojisini bozma, kısıtlama ve yoksunluk ile sonuçlanan kasıtlı olarak fiziki güç kullanımı ve tehdit etme olarak tanımlanmıştır.⁸

⁴ Ercan Çitlioğlu, Gri Tehdit Terörizm, Destek Yay., Ankara, 2009, s.20.

⁵ Ruşen Keleş, Artun Ünsal, “Kent ve Siyasal Şiddet”, Cogito, Şiddet, Sayı 6-7, Bahar-96, s.91.

⁶ Gümüş, “Şiddetin Nedenleri”, s.2

⁷ Bekir Çınar, “The Root Causes Of Terrorism”, METU Studies in Development, 36 (June), s.93-119, 2009, s.96.

⁸ WHO, World report on violence and health, Geneva: 2002, s.4

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
(Erişim tarihi: 18.12.2012)

Türkçe’de dehşetin karşılığı olarak da kullanılabilen terör kavramı ise insanları yıldırmak, sindirmek yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemi olarak tanımlanabilir. Bir eylem biçimi olan terör, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli olarak şiddetin kullanılmasını, bir yöntem olarak benimsenmesi durumu ise terörizm kavramı ile ifade edilmektedir.⁹ Bugün, şiddet içeren her eylemi terör eylemi olarak adlandırmak eğilimi olsa da teröre niteliğini veren “siyasal amaçlar nedeniyle” başvurulmuş olmasıdır.¹⁰ Genel tanımıyla, “korkutma ve yıldıрма” anlamına gelmekle birlikte, terörün ortak kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni, bir tarafın terör olarak kabul ettiğini, diğer tarafın özgürlük mücadelesi biçiminde yorumlamasıdır. Verilebilecek en kabul görmüş tanım çerçevesi, terörün belli amaçları gerçekleştirmek için şiddet araçlarıyla korku yaratmasıdır.¹¹

Terörizm tanımlarında ortak özellikler şu şekildedir; şiddet olaylarının bulunması, siyasi bir motifin bulunması, terör ve korkunun organize olarak toplumu ve devleti hedef alması, halkta güvensizlik ortaya çıkması, sembolik hedeflerin kullanılması, acımasız yöntemler uygulanması, toplumda çaresizlik duygusu yaratılması, halkın dikkatinin çekilerek reklam yapılması, gizli planlama ve eylemlerin uygulanması, grup ya da topluca eylemlerde bulunulması, gelişmiş silahların kullanılması.¹²

Terörizmin en dikkat çekici özelliği, yasal ve meşru siyasal çatışma yöntemlerini kullanmamasıdır.¹³ Diğer bir ifade ile terörizm, belirli bir grubun ya da kişilerin, caydırma amaçlı kullandıkları siyasal bir araç değildir. Terörizm, Dedeoğlu’nun da belirttiği üzere, finansmanıya, siyasal söylemiyle, kullandığı araçlarla oldukça geniş bir inceleme alanı yaratır. Bu zemin, terörizmin iç dinamiklerle açıklanmaya yetmeyecek bir sorun olduğuna işaret eder. Finansman kaynakları, faaliyet alanlarıyla meşru ve yasal alanın altında yer almaları, bu yapılaşmanın takibini zorlaştırmaktadır. Terörün, teröristin ve terör örgütünün tanımlanmasında farklı ölçekler kullanılması, bu alandaki temel sorundur. İkinci sorun, bu oluşumlar yasadışı kabul edildikleri için, üzerlerinde yasal ve meşru bir denetim oluşturmak zordur. Taraflardan birinin yasal diğerinin yasa dışı olduğu asimetrik bir mücadele ortaya çıkar. Sonrasında sürecin, yasal gücün güvenlik adına özgürlüklerden vazgeçtiği bir yapıya dönüşmesi durumu ortaya çıkabilir. Terör, uluslararası güç dengelerinin birbirine karşı kullandığı bir araç olarak kullanıldığında, bir devlet, ülkesinin

⁹ Keleş, Ünsal, “Kent ve Siyasal Şiddet”, s.93

¹⁰Devrim Aydın, “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 7, 2006.s.12,

¹¹ Emin Demirel, Global Şiddet, Renk Yay., İstanbul, 2011, s.11.

¹² Mesut Hakkı Çaşın, Uluslararası Terörizm, Nobel Yay. Ankara, 2008, s.102.

¹³ Christopher Harmon, C., Terrorism Today, Frank Cass, Great Britain,2002, s.1.

çıkarlarıyla uyumluysa, terör faaliyetlerine göz yumabilir, destekleyebilir. Ancak şartlar değiştiğinde desteğini çekebilir. Bu da terörizmin özne ve sorumlularının takibini oldukça zorlaştırmaktadır.¹⁴

Afganistan’da Şiddet ve Terörü Yaratan Etkenler

Farklı unsurları, -İslam dışında- birleştirici bir gücün olmadığı Afganistan’da, şiddet ve terörü ortaya çıkaran unsurlar, birleştirici unsurlardan fazla olduğundan, çatışma daima süregelmiştir. Bu bölümde Taliban, etnik yapı, coğrafi sorunlar, uyuşturucu trafiği ve sosyo ekonomik yoksunlukların, hangi özellikler itibariyle şiddet ve terörün toplumsal arka planını oluşturduğu incelenmektedir.

Taliban’ın Ortaya Çıkışı

Afganistan’da şiddet ve terör kavramı ile birlikte anılan Taliban’ın ortaya çıkışına zemin oluşturan olayların tarihi 19. asrın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. 1857 yılında İngiliz sömürgesinden ve baskısından kurtulmak isteyen Hint Müslümanları, İngiliz yönetimine karşı büyük bir ayaklanma başlatmışlardır. Kanlı bir şekilde bastırılan bu ayaklanmadan sonra Müslüman halkın daha iyi bir eğitim alması kanaatine ulaşan Müslüman alimler, şimdiki Hindistan’ın Deoband şehrinde bir medrese ve akabinde 1898 yılında Aligarh Müslüman Üniversitesi’ni kurmuşlardır. Bu okul mensuplarının 1919 yılında kurduğu “Cemiyet-i Ulema-i Hint” teşkilatının başlattığı hilafet hareketiyle İngiliz emperyalizmine karşı büyük bir mücadele başlatılmıştır. 1947 yılında bağımsızlığını kazanan Pakistan’ın modern bir devlet olmasında önemli katkıları bulunan bu dini okul; Sovyetlerin Afganistan’ı işgalinden sonra yeni bir kimlikle ortaya çıkmıştır. Pakistan’da Deoband medreseleri olarak bilinen bu okullar Afganistan’ı oldukça etkilemiş, özellikle Afgan alimlerin ve Talibanın oluşumunda büyük rol sahibi olmuştur. Sovyet işgaline karşı İslami duygularla direnen ve işgal sonrası kurulan hükümetlerden memnun olmayan, ülkenin en büyük etnik grubunu oluşturan Peştunlar, Taliban kimliği altında Afganistan’da etkili olmaya başlamışlardır.¹⁵

Dini öğrenci anlamına gelen Arapça “Talib” kelimesinin Farsça ve Peştunca çoğulu olan Taliban, Pakistan sınırı boyunca bulunan medreselerde dini eğitim gören ve bunları uygulayan öğrenciler grubu olarak bilinir. Afganistan’dan gelen öğrencilerin birçoğu için bu medreseler üzüntü ve

¹⁴ Beril Dedeoğlu, “Güvenlik Bağlamında Uluslararası Politikada Yaşanan Son Gelişmeler ve Türkiye’nin Tehdit Algılamaları”, Türk Dış Politikası, Ed. Sedat Laçiner, Hacı Necefğlu, Hasan Selim Özeren, USAK, Ankara. 2009, s.254-256.

¹⁵ Mehmet Saray, Afganistan ve Türkler, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002, s.1 ve William Maley, The Afghanistan Wars, London: Palgrave Macmillan, 2002, s.225.

umutsuzluk dolu Afganistan hayatından kaçmanın ve kendilerine fırsatlar yaratmanın bir yolu olarak görülmektedir.¹⁶ Sovyetlerin politikalarına karşı direnen bu İslami okul öğrencileri, yaptıkları mücadele sonunda önemli bir güç olarak sivrilmişlerdir. Bununla birlikte, Taliban ülkede modern yaşam biçimlerine ve demokrasiye karşı tutumuyla¹⁷ ve insan hakları ihlalleriyle şiddetin adı haline gelmiştir. Taliban yönetimi, 11 Eylül 2001’de Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon’a yapılan saldırıların sorumlusu olarak görülmüş ve bu saldırıların karşılığı olarak, ABD tarafından sonlandırılmıştır.¹⁸

Taliban’ın şiddete ve teröre dayalı politikası, Afganistan’da otorite boşluğu ve şiddet başlığı altında değerlendirilmiştir.

Afganistan’da Etnik Kimlik Sorunu: Ulus Bilincinin Oluşmaması

Afganistan tarih boyunca çok sayıda etnik yapıdan oluşan bir devlet olmuştur.¹⁹ Afganistan’da birbirine tarihsel süreçte düşman olan düzinelerce,²⁰ bir çalışmaya göre en az 55 etnik grup²¹ bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu kaos nedeniyle en son 1979 yılında yapılan nüfus sayımından²² sonraki nüfus miktarları tahmini olarak ifade edilmektedir. Yaklaşık 30 milyon nüfusa sahip olan Afganistan’da etnik grupların nüfusa göre oranları şu şekildedir; Peştun % 42, Tacik % 27, Hazara % 9, Özbek % 9, Oymak % 4, Türkmen % 3, Belluci % 2, diğerleri % 4.²³

Ülkede Afgan isminde bir etnik yapı bulunmamasına rağmen bu tanımdan yakın zamana kadar Peştunlar anlaşılmaktadır. 2004 tarihinde Afganistan Meclisi, yerel ifadeyle Loya Jirga tarafından onaylanan Afganistan Anayasasının dördüncü maddesi²⁴ Afganistan ulusunun Afganistan

¹⁶ Frank A. Clements, Conflict in Afghanistan : A Historical Encyclopedia, California,: ABC-CLIO, 2003, s.240.

¹⁷ Fasihuddin, “Talibazation and Terrorist Attacks In The North-West Frontier Province (NWPV): The Local Police Response and Some Recommendations”, Combating Terrorism, Ed.Samih Teymur, Habip Özdemir vd., Turkey, 2009, s.173.

¹⁸ Mehmet Şahin, “Şii Jeopolitiği:İran İçin Fırsatlar ve Engeller”, Akademik Ortadoğu, C.1, S.1, 2006, s.40.

¹⁹ Rasul Bakhsh Rais, Recovering the Frontier State War, Ethnicity, and State in Afghanistan, Lanham: Lexington Books, 2009, s.27.

²⁰ ShaistaWahab, Barry Youngerman, A Brief History Of Afghanistan, New York: Infobase Publishing, 2007, s.viii.

²¹ Maley, The Afghanistan Wars, s.9

²² Ibid., s.8.

²³ CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, (Erişim Tarihi: 07.11.2012).

²⁴ Afganistan Anayasası’nın dördüncü maddesinde Afganistan’da bulunan başlıca 11 etnik yapının isimleri zikredilmiş ve diğer kabilelerle birlikte Afganistan ulusunu oluşturduğu belirtilmiştir. Bkz. Afganistan Anayasası, <http://www.afghanembassy.com.pl/cms/uploads/images/Constitution/The%20Constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

vatandaşlığına sahip ve çeşitli kabilelere mensup kişilerden oluştuğunu belirtmekte, Afgan kelimesi ile Afganistan vatandaşına atıf yapılmaktadır. Ulus ve vatandaşlık kavramları anayasaya bu şekilde girmesine rağmen, etnik kimlik üzerine dayalı yaşam tarzı ülkenin her yerinde geçerli olduğu için ulus bilinci gelişmemiştir.

Afganistan'da insanlara “kimsiniz?” diye sorulduğunda Afganım cevabını almak neredeyse imkânsızdır. Afgan kökenli yazar Esudullah Oğuz, bu soruyla karşılaşan Afganlar'ın büyük ihtimalle “Peştunum”, “Tacikim”, “Özbekim”, “Türkmenim” diyeceklerini belirtmektedir.²⁵ Aralarındaki anlaşmazlıklarla, savaşlarla yüzyıllarca bir arada yaşayan Afganistan halkının içinde bulunan çok sayıdaki etnik unsuru her zaman bir arada tutan en güçlü bağın İslam dini olduğu belirtilmektedir.²⁶

Yerel ve ulusal düzeyde bütünleşmenin yetersiz ve zayıf kaldığı ülkede, ortak bir ulusal kimlik ve ortak milli ideolojinin ortaya konamaması, coğrafi şartlar kadar ağır ve büyük bir toplumsal sorun olarak durmaktadır.²⁷ Dolayısıyla önümüzdeki süreçte, din ve etnik kimlik dışında bir arada yaşama amacı olmayan Afgan kabilelerinin, ulus bilincinin oluşturulması konusunda ne kadar başarılı olacakları süphelidir.

²⁵ Esadullah Oğuz, Hedef Ülke Afganistan, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001, s.39

²⁶ Wahab, Youngerman, A Brief History Of Afghanistan, s.52.

²⁷ İrfan Kaya Ülger, “Taliban: Afganistan'da Pax American'nın İslamcı Militanı”, Avrasya Dosyası, Sonbahar-Kış 98-99, Cilt 4, Sayı 3-4, s. 96.

Şekil 1: Afganistan'daki Etnik Grupları Gösteren Harita.²⁸

Ethnolinguistic Groups in Afghanistan

Afgan etnik yapısı içinde, Peştunlara ayrı bir yer verme gereği bulunmaktadır. Peştunlar, ülkenin güney ve doğusundaki bölgelerde yerleştiler. Afgan tarihi boyunca diğer etnik gruplara karşı üstünlüklerini kabul ettirmişlerdir. Bütün Afgan kralları Peştundur. Peştunlar Taliban'da olduğu kadar Afganistan'ın liderliğinde de baskın bir role sahip olduklarından Afganistan'ı ve orada yaşanan şiddet ve terörü anlayabilmek için onların kültürünü daha detaylı araştırmak gerekir.

Peştunlar, Peştunvali olarak isimlendirilen ve İslamiyet öncesi döneme kadar uzanan zayıf koruma, intikam, misafirperverlik gibi etnik değerleriyle diğer gruplardan ayrılırlar. Göçebe ve yarı göçebe topluluklarda görülen bu değerlerin gücü kabile bağlarının azalmasıyla birlikte zayıflamıştır. Bu kültürün davranış özellikleri üçe ayrılır; birincisi; sığınan herhangi bir kişi korunmalı, malı mülkü zarar gören kişi yeniden giydirilmeli, ikincisi; kan davası, üçüncüsü; evlerde, camilerde misafire azami hürmet kutsal

²⁸http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/Ethnolinguistic_Groups.gif
(Erişim Tarihi: 10.12.2012)

görevlerdendir. Bu değerlere uyulmaması halinde, sadece çiğneyen kişi değil, duruma göre kabilenin tümü birden şiddetle cezalandırılır.²⁹ Bir başka kaynakta Peştunvali kültürü şu şekilde ifade edilmiştir: Kan için intikam almak, iltica eden bir kişi için ölümüne savaşmak, emaneti sonuna kadar savunmak, misafirlerin güvenliğini sağlamak ve her türlü ihtiyacını gidermek, kadın, Hindu, ozan ve küçük çocukları öldürmemek, bir kadının yalvarması durumunda bir saldırganı affetmek, zina yapan herkesi ölümle cezalandırmak, kutsal bir yerde ya da camide bulunan bir adamı öldürmemek, savaşta affedilmesini dileyen adamı affetmek.³⁰

Peştun kültürü, Afganistan'ın bağımsızlığını kazanmasına yardım etmiş ancak bu ülkeyi aileler ve kabileler arasında devamlı bir şiddetin bulunduğu çatışmacı bir yer haline getirmiştir.³¹ Liderleri olan hanlar ve kabile şeflerinin kendi aralarında olduğu kadar savaş veya barış zamanında diğer kabilelerle veya siyasi otoritelerle kurulan ilişkilerde toplumsal birlikteliği sağlayan önemli üstünlükleri vardır. Peştunlar, kendi aralarındaki sorunları çözecek ve grup kararı almalarını sağlayacak çeşitli kurullara sahiptir. Bunlardan en önemlisi “Büyük Kurul” anlamına gelen ve toplumun yaşlıları ile kabile şeflerinden oluşan “Loya Jirga”, Peştun kökenli bir kavram olmasına rağmen, diğer etnik gruplar tarafından da benimsenmiştir.³²

Loya Jirga, son bir asır boyunca ulusal ve uluslararası siyasi ve sosyal sorunların çözülmesi amacıyla birçok kez bir araya gelmiş ve toplantı yapmıştır. Tarihte bilinen en ünlü Loya Jirga, 1747 yılında Kandahar şehrinde toplanmıştır. Dokuz gün süren toplantılardan sonra Ahmet Şah Durrani Afganistan Devletinin kralı seçilmiştir. 1928 yılında yapılan başka bir Loya Jirga toplantısında ise Kral Amanullah Han Kraliçe Süreyya'dan modernlik reformlarını desteklemek amacıyla peçesini kaldırmasını istemiş, ancak bu istek Loya Jirga üyelerini tahrik etmiş ve kralın tahttan indirilmesine kadar giden bir halk isyanını başlatmıştır. Son Loya Jirgalardan birisi 05 Kasım 2001 tarihinde Almanya'nın Bonn kentinde yapılmıştır. Bu toplantıda 11'i Peştun, 8'i Tacik, 5'i Hazara ve 3'ü Özbek olan ve toplam 30 bakandan oluşan geçici hükümet kurulmuştur. Peştun lider Hamit Karzai geçici yönetimin ilk başkanı seçilmiştir.³³ Loya Jirga İslam'da bir danışma kurulu olan Şura'ya benzemektedir.³⁴

²⁹ Clements, Conflict in Afghanistan : A Historical Encyclopedia ements, s.201.

³⁰ Understanding War in Afghanistan, National Defense , s.9.

³¹ Ibid, s.10.

³² Benjamin Buchholz, “Thoughts on Afghanistan's Loya Jirga: A Myth?”, ASIEN 104, 2007, s. 23-33.

³³ Martin Mccauley, Afghanistan And Central Asia: A Modern History, London: Pearson Education Limited, 2002, s.162.

³⁴ http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1782079.stm, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

Ülkenin ikinci büyük etnik grubu olan Taciklerin çoğu kentli, iyi eğitilmiş, ticaretle uğraşmakta ve yönetimde önemli mevki sahibidirler. Büyük çoğunluğu Sünni Müslümandır. Fakat Şii İsmaili mezhebine mensup bazı Tacikler, Bakdaxşan Eyaletinin dağlarında yaşarlar. Taciklerin anavatanı olan Tacikistan'da yaklaşık 6,5 milyon Tacik yaşarken, Afganistan'da yaklaşık 9 milyon Tacik'in yaşamakta³⁵ olması Afganistan'daki mevcut etnik grup yapısının ne kadar farklı ve karmaşık yapıda olduğunu göstermektedir

Özbeklerin pek çoğu, Tacikler gibi, yerleşik modern mesleklere sahiptirler. Afganistan'ın yerlileri değildirler, Türk fetihlerinden sonra ülkeye yerleşmişler, daha sonra Rus ve Sovyet kuvvetlerinden kaçan savaşçılar ve ilticacılar olarak sayıları artmıştır. Tacikler gibi onların da aynı etnik yapıya ve isme sahip ülkeleri vardır. Onların dili ve kültürü Özbekistan'a daha yakındır ama çoğunluğu ikinci dil olarak Darice'yi konuşmaktadır.³⁶

Doğu Asya tipi özelliklerine sahip olan Hazaraların ise 13. ve 14. yüzyıllarda Afganistan'ı işgal eden Moğol İmparatoru Cengiz Han'ın torunları olduğu söylenir. Fakat hepsi Farsça dilinin lehçesi olan Dari dilini konuşurlar. Afgan toplumunun en fakir ve kıyıda kalmış toplumlarından. 1920'lere kadar Hazaraları köle olarak kullanmak Afganistan'da çok yaygındır. Görüşleri ve Şii olmaları nedeniyle diğer Afganlar, özellikle Taliban tarafından kendilerine kötü davranılmıştır.³⁷

Afgan toplumundaki etnik ayrıma dayanan eşitsizliklerin çok eskileri dayandığı belirtilmektedir. Özbek ve Hazaraların evlerinde genellikle hizmetçi olarak kullanıldıkları, ancak emeğe dayanan işler bulabildikleri ifade edilmektedir. Toplum içerisinde Peştun ve Tacikler birbiriyle rekabet içerisinde yarışabiliyorken, diğerleri özellikle Hazaralar daima aşağılanmış, idari ya da kolluk gibi görevlere ulaşamamışlardır.³⁸

Afganistan'ın % 99'u Müslüman, % 1'i ise diğer dinlere mensuptur. Müslümanların % 80'i Sünni Müslüman, %19'u ise Şii Müslümandır.³⁹ Bununla birlikte yakın zamana kadar Afganistan'daki Sünni-Şii ayrılığı Irak'taki kadar bölücü bir özellik taşımamıştır.

Çeşitli etnik grupların kökenleri efsanelere dayandırılmaktadır. Peştunların bir kısmı kendilerini İncil'de anlatılan M.Ö. sekizinci yüzyılda kutsal topraklardan Asurlular tarafından kovulan ve eski İsrail'in kayıp on kabilesinden birinin torunları olarak düşünürken, bir kısmı da Afgan

³⁵ CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html> (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

³⁶ Recovering the Frontier State War, Ethnicity, and State in Afghanistan , s.32.

³⁷ Ibid, s.32,33.

³⁸ Johnson, Chris, Jolyon Leslie, Afghanistan The Mirage Of Peace, London: Zed Books, 2004, s.52-53

³⁹ Wahab, Youngerman, A Brief History Of Afghanistan, s.18.

kelimesinin Afgan ırkının atası olan Kral Saul'un bir torununa karşılık geldiğine inanır.⁴⁰ Afganistan'ın doğu bölgesindeki Hindukuş dağlarının uzak vadilerinde yaşayan sarı, kızıl saçlı ve renkli gözlü Nuristanlıların kökeni hakkında birçok efsane vardır. Birçok Nuristanlı, atalarının Makedonyalı Büyük İskender'in askerleri olduğunu iddia eder. Gözlemciler, konuşulan Nuristan dilinin özelliklerine bakarak bu dilin Hint-Avrupa kökenli bir kabilenin kalıntıları olabileceğini belirtmektedir.⁴¹ 19. yüzyılın sonuna kadar Kafiristan (Kafirlerin Ülkesi) olarak bilinen Nuristanlıların bir çoğu zamanın Peştun liderinin isteğine uyarak çok tanrılı dinlerini bırakarak İslama geçmişlerdir.

Afganistan'da 30'a yakın dil bulunmaktadır. Afganistan Anayasasının onaltıncı maddesine göre⁴², ülkede mevcut bulunan bütün diller arasında Peştunca, Darice resmi dil olarak kabul edilmiştir. Ülkenin herhangi bir bölgesinde bu iki dilin dışında çoğunluk tarafından konuşulan dilin üçüncü resmi dil olarak kabul edileceği ve mevcut bütün dillerin basım ve yayın araçları ile kullanımının serbest olduğu belirtilmiştir.

Şiddet ve Terör Zemini Olarak Afganistan Coğrafyası

Afganistan ile Pakistan arasında 1893 yılında İngiliz diplomat Sir Henry Mortimer Durand tarafından oluşturulan "Durand Hattı" ile her iki ülkede bulunan Peştunlar ikiye bölünmüştür.⁴³ Afganistan'da yaklaşık 12,5 milyon nüfus ile ülkenin % 42'sini⁴⁴ oluşturan ve Pakistan tarafında bulunan bölgede 14 milyon kişilik nüfusa sahip olan Peştunların 400 civarında farklı aşiret ve klandan oluştuğu ifade edilmektedir⁴⁵. Peştunların Jeopolitik ve stratejik açıdan dünyanın en tehlikeli sınırları arasında sayılan ve etnik dağılım göz önünde bulundurmadan çizilen bu sınırın oluşturulmasıyla, Afganistan ve Britanya Hindistanı (daha sonradan Pakistan'ın parçası olacaktır) ikiye ayrılmıştır. Durand hattı iki tarafta bulunan düşman kabileler nedeniyle hiçbir zaman gerçek bir sınır olamamıştır. Hindukuş Dağları ile birlikte 2640 km. devam eden dağlık ve sarp arazi nedeniyle ulaşımın ve kontrolün güç olduğu bu bölge, otoriteden kaçan örgütlerin sığınma yeri olmuş, Afganistan ve

⁴⁰ Ibid, s.14.

⁴¹ Ibid, s.16.

⁴² Afganistan Anayasası,

<http://www.afghanembassy.com.pl/cms/uploads/images/Constitution/The%20Constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

⁴³ Clements, Conflict in Afghanistan : A Historical Encyclopedia ements, s.79.

⁴⁴ CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, (Erişim Tarihi: 07.11.2012).

⁴⁵ Joseph J., Collins, Understanding War in Afghanistan, National Defense University Press, Washington DC, 2011, s.7.

Pakistan’da günümüzde devam eden sınır sorunlarının ve terörün temelini oluşturmuştur.⁴⁶

Afganistan’daki otoritenin dolayısıyla devlet yapısının ve kuruluşunun tarihsel süreç içerisinde daima zayıf olduğu görülmektedir. Afganistan’daki zayıf otorite yapısının birçok nedeni olmakla⁴⁷ birlikte ülkede şiddet ve çatışmalara neden olan ve ülkeyi terör ortamına iten ana unsurun; ülkede siyasal bölünmüşlüklere yol açan etnik ve kabilesel yapının karmaşık olmasından kaynaklanan ve ülkede ortak bir kimliğin ve dilin geliştirilmesinde yaşanan zorluklar olduğunu ifade edebiliriz. Bu zorluklara zemin hazırlayan temel etken olarak coğrafi şartların da durumu zorlaştırdığı belirtilmelidir.

Denize kıyısı olmayan Afganistan’ın iklimi kışları soğuk, yazları sıcak, kurak ve yarı kuraktır. Hindukuş Dağları ülkeyi kuzeydoğudan güney batıya doğru bölerek ülkenin kuzey eyaletlerini geri kalan kısmından ayırır. Ülkenin en yüksek yeri Çin’e doğru uzanan kuzeydeki Wakhan koridorundaki Noshak Tepesi (7.485 m.), en alçak yeri kuzeydeki Amu Derya Nehridir (258 m.). Ülke Hindukuş Dağlarında sık sık meydana gelen depremler, kuraklık ve sel felaketlerinin tehdidi altındadır. Temiz su kaynaklarına ulaşım sınırlı, toprak erozyonu ve ormanların yok olması yüksek seviyededir.

Ülkenin coğrafi özellikleri ve iklim koşulları, ekonomisini olumsuz olarak etkilemekte ve ülke dünyanın en az gelişmiş ülkeleri sıralamasında üst sıralardan kurtulamamaktadır. İpek Yolu üzerinde yer alan Afganistan, jeopolitik olarak stratejik konumu nedeniyle yüzyıllar boyunca Persler, Yunanlılar, Hunlar, Moğollar, Araplar, Türkler, İngilizler, Ruslar ve Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok ülkenin politik ve askeri hedeflerinin tam ortasında yer olarak birçok kez işgale maruz kalmıştır. Günümüzde Afganistan’ı çevreleyen ülkelere baktığımızda hemen hepsinin nükleer enerji üreten ülkeler (Çin, Pakistan, Hindistan, İran) olmalarının yanı sıra, bölge ve dünya siyasetine ve ekonomisine yön veren önemli ülkeler olduğunu görürüz. “Arsa değeri” çok yüksek olan Afganistan, tarih boyunca birçok ülke tarafından “fetih otoyolu”⁴⁸ olarak kullanılmıştır.

Afganistan’da Otorite Boşluğu ve Şiddet

Sovyetler Birliği’nin Afganistan işgalinden çekilmesiyle, başkent Kabil 1992 yılında Mücahitlerce ele geçirilmiş, etnik ve siyasi olarak bölünmüş, dış güçlerden destek gören Mücahit grupları arasındaki ayrılıklar ortaya çıkmıştır.

⁴⁶ R. Kutay Karaca, “A Historical Glance at the Problems of Afghanistan and Future Foresights”, Gazi Akademik Bakış, Cilt 4, Sayı 8, s.39-67, 2011, s.42.

⁴⁷ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Afganistan ve Pakistan’da Yaşanan Gelişmeler ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri, Ankara: ORSAM Rapor No.:31, 2011, s.18.

⁴⁸ Esadullah Oğuz, Hedef Ülke Afganistan, s.38, Karaca, “A Historical Glance at the Problems of Afghanistan and Future Foresights”, s.42.

1992'den Taliban'ın ortaya çıktığı 1994'e kadar, Afganistan'daki en büyük dört etnik grup olan Peştunlar, Tacikler, Özbekler ve Hazaralardan oluşan ayrı ayrı Mücahit gruplar arasında iktidarı paylaşmak amacıyla şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde gruplar birbirlerine karşı yağmacılık, hırsızlık, insan kaçırma ve tecavuz suçlarını işlemişlerdir. Bu olaylar nedeni ile Kabil halkının yaklaşık yarısı şehri terketmiş ve şehrin altyapısı savaş nedeniyle tahrip olmuştur. Mücahit gruplar ve daha sonra Taliban Hükümeti tarafından 1993-1996 yılları arasında Kabil şehrine yapılan ağır bombardıman ve roket saldırısı sonucu binlerce insan ölmüş veya sakat kalmıştır. Bir raporda 1992 yılından itibaren çeşitli mücahid gruplar arasında yapılan çatışmalar sonucunda yaklaşık 400.000 kişinin öldüğü ve sadece 1992 yılı içerisinde 500.000 civarında insanının yerini değiştirmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir.⁴⁹

1994 yılında Kandahar'da ortaya çıkan Taliban, sırasıyla Afganistan'ın büyük şehirlerini ele geçirme amacıyla saldırıya başlamış ve Eylül 1995'de Kabil'i ağır bombardıman sonucunda ele geçirmiştir. Taliban, Kandahar ve Herat'ı ele geçirdikten sonraki insan hakları konusunda yaptıkları nispeten dikkat çekmemiştir. Ancak başkan Muhammed Necibullah'ın Taliban tarafından vahşice öldürülmesinden sonra Taliban tamamen değişmiştir.⁵⁰

Taliban, iktidarının başlarında mücahitlerden umudunu kaybeden halk tarafından sempatiyle karşılanmış, ancak ilerleyen zamanlarda şiddet ve terörü artırması sonucu hayal kırıklığı oluşturmuştur. Taliban, Kabil'deki yönetimi boyunca 15.000 insan sınırdan Pakistan'a geçmiş, 180.000 insan ülkenin kuzey ve doğu bölgelerine göç etmek zorunda kalmıştır.⁵¹ 1998 yılında ülkenin %90'nının kontrolünü ele geçirmesiyle birlikte muhaliflere göz açtırmayan ve söz hakkı tanımayan bir yönetim şekli uygulamıştır. Hırsızların eli kesilmiş, cinayetten suçlu bulunanlar ibret olsun diye halk önünde idam edilmiştir. Televizyon, müzik ve sinema yasaklanmış, 10 yaş ve üzeri kız çocuklarının okula gitmeleri engellenmiştir. Çalışan kadınlara evde oturmaları nasihat edilmiş, erkeklere sakal, kadınlara burka adı verilen peçe zorunluluğu getirilmiştir. Din polisi, bu kuralların uygulanmasını sağlarken, otorite ile birlikte kötü şöhret kazanmıştır. Taliban'ın insan hakları ve özellikle kadın hakları konusunda kaygı uyandıran bu politikası, uluslararası topluluğun büyük tepkisini çekmiştir.⁵²

Afganistan'da 1994 ve 2001 yılları arasında Taliban'ın etkin olduğu dönemde ülke çapında gerçekleşen çatışmalar sonucunda gerçekleşen ve

⁴⁹ Physicians For Human Rights, The Taliban's War On Women: A Health and Human Rights Crisis in Afghanistan, A Report By Physicians For Human Rights, Boston: 1998.s. 22.

⁵⁰ Maley, The Afghanistan Wars, s.236.

⁵¹ Physicians For Human Rights, The Taliban's War On Women, s. 24.

⁵² Hürriyet, 18.09.2008, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=9927210> (Erişim Tarihi: 11.12.2012)

kayıtlara giren kitlesel ölüm ve zayıatlar oldukça yüksektir. Bu dönem içerisinde gerçekleşen büyük olayları kabaca şu şekilde sıralayabiliriz;⁵³

- 27 Nisan 1994 tarihinde Uluslararası Kızıl Haç Komitesi tarafından Kabil'deki sivil savaş sırasında, Ocak ayından bu tarihe kadar, 2.500 kişinin öldüğü, 17.000 kişinin yaralandığı, 632.000 kişinin mülteci durumuna düştüğü ve 20.000 evin tahrip olduğu tahmin edilmiştir.

- 11 Ekim 1994 tarihinde Uluslararası Kızıl Haç Komitesi tarafından, Eylül ayı boyunca 1.100 insanın öldüğü ve 23.000 kişinin yaralandığı bildirilmiştir.

- 11 Kasım 1994 tarihinde yapılan açıklamada, yıl boyunca süren savaşta 7.000 kişinin öldüğü, 100.000 civarında kişinin yaralandığı ve yarım milyondan fazla kişinin evsiz kaldığı bildirilmiştir.

- 26 Ocak 1995 tarihinde Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Kunduz Eyaletinde hükümet kuvvetleri ve Özbek Komutan Raşit Dostum kuvvetleri arasında meydana gelen ağır çatışmalar sonucunda en az 100 asker ölmüş, 120 asker yaralanmıştır.

- 30 Mart 1995 tarihinde Kabil'in güneyinde bulunan Çar Asyab şehrinde hepsi başından vurulan ve Hazara'lara ait olan 22 kişilik toplu mezar bulunmuştur.

- 06-10 Mart 1995 tarihinde Kabil'in Darulaman bölgesinde Taliban'ın silahsız Hazara kuvvetlerine saldırması sonucu, çoğunluğu sivil olan yaklaşık 1.500 kişi ölmüş, 1000 kişi yaralanmıştır.

- 04 Nisan 1995 tarihinde Farah Eyaletinde Taliban kuvvetleri tarafından 800 asker öldürülmüş, 300'ü esir alınmıştır.

- 11 Kasım 1995 tarihinde Taliban tarafından Kabil'e yapılan roket saldırısı sonucunda en az 35 sivil ölmüştür.

- 13 Kasım 1995 tarihinde Taliban tarafından Kabil tekrar bombalanmış ve en az 21 sivil ölmüştür.

- 26 Kasım 1995 tarihinde Taliban tarafından Kabil'e yapılan hava saldırısı sonucunda en az 40 sivil ölmüş, 140'ı yaralanmıştır.

- 30 Kasım 1995 tarihinde Taliban tarafından Kabil'e yapılan saldırı sonucunda hepsi sivil olan 17 kişi ölmüş, 26 kişi yaralanmıştır.

- 9 Kasım 1995 tarihinde Hükümet kuvvetlerinin Çar Asyab'daki Taliban güçlerini ve sivil yerleri bombalaması sonucunda 37 Taliban askeri ölmüştür.

- 2-3 Ocak 1996 tarihinde Taliban tarafından Kabil'in yerleşim yerlerine yapılan saldırı sonucunda 24 kişi ölmüş, 50 kişi yaralanmıştır.

⁵³ Bk.: Clements, Conflict in Afghanistan : A Historical,s.310-328.

- 1 Şubat 1996 tarihinde Taliban tarafından Kabil'in Büyük Cami yakınlarındaki yerleşim yerlerini bombalaması sonucunda 10 sivil ölmüş, birçoğu da yaralanmıştır.

- 26 Haziran 1996 tarihinde Başbakan olan Hikmetyar'a karşılık vermek amacıyla Taliban tarafından Kabil'in bombalanması sonucunda 60 kişi ölmüş, 150 kişi yaralanmıştır.

- 28 Mayıs 1997 tarihinde Mezar-ı Şerif'ten Taliban'ın kovulması sırasında yapılan çarpışmalarda yüzlerce insan ölmüş, 2000 Taliban askeri tutuklanmıştır.

- 4 Ekim 1997 tarihinde Mezar-ı Şerif'ten Taliban kuvvetleri sürülürken, toplu katliam mezarları bulunmuştur.

- 18 Ağustos 1998 tarihinde Mezar-Şerif'in tekrar Taliban'ın eline geçmesi sonucunda, içinde 9 İranlı diplomatın da bulunduğu 5000'e yakın kişi öldürülmüştür.

- Mayıs 2000 tarihinde Taliban tarafından Baglan ve Samangan Eyaletleri arasında bulunan Robotat şehrinde 31 sivil Hazara öldürülmüştür.⁵⁴

- 08 Ocak 2001 tarihinde Taliban tarafından Bamyan Eyaletinin Yakaolang şehrinde 70'i kadın, çocuk ve yaşlı olmak üzere 300'den fazla Hazara toplu olarak, vahşice öldürülmüştür.⁵⁵

- 27 Kasım 2001 tarihinde Mezar-ı Şerif yakınlarında 170 El-Kaide mahkûmu dört gün süren şiddetli çarpışmalar sonucunda öldürülmüştür.⁵⁶

Olaylar incelendiğinde ölümle sonuçlanan çatışmaların 1995 yılında yoğunluğunu artırdığı, 1997 ve 1998 yılları arasında ise kitleler arasında toplu katliamlar şekline büründüğü görülmektedir. Asker sivil ayrımı yapılmadan gerçekleştirilen bu katliamların, kişilerde ve sonuç olarak toplumlarda travma yaratarak toplumsal hafızada uzun süre etkisini sürdüreceği, etnik yapılar arasında güvensiz ortamlar yaratarak siyasal ve toplumsal bütünleşmeleri engeleyebileceği göz ardı edilmemelidir.

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD ve İngiltere'den oluşan Koalisyon Güçleri; 7 Ekim 2001'de Afganistan'a karşı "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" adı altında askeri bir operasyon başlatmıştır. Daha sonra NATO'nun şemsiyesi altında Afgan Geçici Yönetimine Kabil'de emniyet ve istikrarın sağlanması konusunda destek sağlamak amacıyla 31 ülkenin katılımıyla 5500 kişilik bir Uluslararası Destek Gücü (ISAF) teşkil edilmiştir.

⁵⁴ HRW, "Massacres Of Hazaras In Afghanistan", 2001 <http://www.hrw.org/reports/2001/02/01/massacres-hazaras-afghanistan> (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2012)

⁵⁵ Maley, The Afghanistan Wars, s.240.

⁵⁶ Michael Griffin, Reaping the Whirlwind: Afghanistan, Al Qa'ida and the Holy War, London: Pluto Press, 2003, s. 19-24.

Uluslararası güçlerin katkıları ile emniyet ve istikrarın oluşturulması amacıyla geçilen bu yeni dönemde Afganistan'da şiddet ve terör yine eksik olmamıştır. Koalisyon Güçleri tarafından 2001 yılında başlatılan ve NATO tarafından devam ettirilen Afganistan hareketinde 2006-2011 yılları arasındaki altı yıllık süre içerisinde toplam insan kaybının 50 bin kişiyi bulduğu "Afganistan'da Sivil Ölüm" isimli çalışmada ifade edilmektedir. Bu sayının 2001-2005 dönemi kayıpları, kayıtlara girmeyen ve saklanan kayıplarla birlikte 100 bin olarak tahmin edilmesinin abartılı olmayacağı ifade edilmektedir. Toplam kayıplar içindeki sivil ölümlerinin %30'lar düzeyinde olması ve bu kapsamdaki her üç kişiden ikisinin kadın ve çocuk olması⁵⁷ ve Afganistan'da yılda ortalama 2 bin masum sivilin ölümünün yaklaşık üçte ikisine Taliban güçlerinin ve üçte birine koalisyon güçlerinin neden olması⁵⁸ savaşın halk üzerindeki yıkıcı etkisini göstermesi bakımından oldukça etkileyicidir.

2001 sonrasında Afganistan'da hükümet karşıtı veya direnişçi olarak nitelendirilen Taliban'ın saldırıları sonucunda pekçok okul tahrip olmuş, sivil halk ölmüş ve öğrenciler okullarını bırakmak zorunda kalmıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütüne göre, Taliban sadece 2006 yılı içerisinde eğitim kurumlarına ve öğrencilere karşı bombalama, kundaklama, silahlı saldırı olmak üzere en az 190 saldırı düzenlemiştir. Taliban özellikle kadın öğretmenleri öldürmüş, kız öğrenciler okuldan eve gelirken Taliban keskin nişancıları tarafından vurulmuştur.⁵⁹ Özellikle Afganistan'ın güney bölgesinde bu saldırılar eğitime olumsuz etkilemiştir. UNICEF'in rakamlarına göre güneyde bulunan 4 büyük eyalette saldırılar ve tehditler nedeniyle okulların yarısından çoğu kapanmış, yaklaşık 100.000 çocuk okuldan uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Afganistan Eğitim Bakanlığı 2006 yılı içerisinde Taliban'ın yaptığı saldırılar sonucunda toplam 41 öğretmen ve öğrencinin öldüğünü belirtmiştir. Aynı şekilde Başkan Karzai, ülke çapında devam eden şiddet nedeniyle 200.000 çocuğun okullardan uzaklaşmak zorunda kaldığını ifade etmiştir.⁶⁰

Bugün itibarıyla ABD ve NATO destekli Kabil hükümeti, Afganistan'ın sadece %30'luk bir bölümü üzerinde zayıf bir otorite kurabilmiştir. Kabil'de çok sık aralıklarla gerçekleşen intihar eylemleri ve kamu binalarına düzenlenen saldırılar, otorite boşluğunun boyutlarını ortaya

⁵⁷ Salih Akyürek, Nursema Kıbrıs, Afganistan'da Sivil Ölüm, İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 46, 2012, s.3.

⁵⁸ Ibid., s.12.

⁵⁹ Neamatollah Nojumi, Dyan Mazu, Elizabeth Stites, After the Taliban: Life and Security in Rural Afghanistan, London: Rowman & Littlefield Publishers, 2002, s. 289

⁶⁰ Human Rights Watch, The Human Cost: The Consequences of Insurgent Attacks in Afghanistan, 2007, <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0407webwcover.pdf> (Erişim Tarihi: 05.12.2012)

koymaktadır. Afganistan'ın %54'lük bir bölümü halen Taliban güçlerinin kontrolünde bulunmaktadır.⁶¹

Afganistan'da 2000'li yıllardan sonra uluslararası toplumun da desteğiyle birlikte pek çok gelişme sağlanmasına rağmen, ülkede varolan şiddet ve terör olaylarının yok edilmesinin oldukça zor olacağı tahmin edilmektedir. Hazırlanan uluslararası bir raporda 2011 yılı itibariyle Afganistan'daki yabancı sayısındaki artışın Taliban direnişine darbe vurduğu, ancak ülkedeki şiddet olaylarının geçen sonbahardan bu yana çoğaldığı ve bu çoğalmanın devam etmesinin de muhtemel olduğu belirtilmektedir.⁶²

Uyuşturucu Trafiği

Ülke genelinde giderilemeyen otorite boşluğuna ilave olarak yoğun miktarda yapılan uyuşturucu trafiği Afganistan'ı içinde bulunduğu istikrarsızlık ortamını destekleyen bir sektöre dönüştürmüş, bölgeyi adeta bir terör laboratuvarı haline dönüştürmüştür. Uyuşturucu üretimi Afganistan'da içinde hükümet yetkililerin, aşiretlerin, Taliban ve koalisyon güçlerinin de yer aldığı geniş bir çıkar gurubu oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisinin 2009 yılında yayımladığı rapora göre, dünya genelinde üretilen ve kaçakçılığı yapılan afyon ve eroininin %90'ından fazlası Afganistan'da üretilmektedir. Dünya genelinde yılda tüketilen 3700 ton afyonun üçte biri üretildiği şekliyle kullanılmakta, üçte ikisi ise işlenerek eroin haline getirilmektedir. Afganistan'dan yapılan afyon kaçakçılığının miktarı ise 3500 ton afyona karşılık gelmektedir.⁶³

Her yıl Afganistan'dan 375 ton saf eroinin farklı güzergahlar kullanılarak kaçakçılığı yapılmaktadır. Afganistan da faaliyet gösteren Taliban grupları geçtiğimiz on yılda uyuşturucu kaçakçılığından yıllık 75-100 milyon dolarlık gelir elde ettikleri, Pakistan da yerleşik Taliban ve El-Kaide gruplarının ise uyuşturucu kaçakçılığı ve vergilerden toplam 1 milyar dolar civarında gelire ulaştıkları⁶⁴ ifade edilmektedir. Afganistan'da özellikle Pakistan ile sınır olan ve çoğunlukla Taliban'ın kontrolünde olan güney eyaletleri, afyon ekiminin en yüksek olduğu bölgelerdir. Afyon ekimi ile şiddet eylemleri arasında doğrudan bir bağlantı kurmak zor olsa da uyuşturucu

⁶¹ <http://www.icosgroup.net/multimedia/maps/> (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

⁶² <http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/53471-afganistanda-iddet-artacak> (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

⁶³ UNODC, "Addiction, Crime And Insurgency: The Transnational Threat of Afghan Opium", 2009, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_Trade_2009_web.pdf (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

⁶⁴ Cüneyt Güner, "Afganistan Kaynaklı Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri", USAK, 2009, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1146>

ticaretinin hükümet karşıtı gruplara sağladığı imkân ve kapasiteler göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Sınırların denetimsizliği ülkedeki asayişsizlik ve otorite yoksunluğundan beslenmekte, direnişçi unsurlar ve kaçakçılık bu ortamda rahatlıkla faaliyet imkânı bulabilmektedir. Sınırdaki kontrolsüzlüğün yol açtığı uyuşturucu ticareti, savaş ekonomisi koşullarıyla birleşerek narko-ekonomi olarak adlandırılabilir bir sisteme yol açmış, bu sistem bünyesinde tarım arazileri afyon yetiştirmek için kullanılmaya başlanmıştır. Uyuşturucu gelirlerini kontrol eden yerel savaş beyleri, bu yolla merkezi otoriteye meydan okuyabilmelerine sağlayan imkân ve kabiliyetlere sahip olduğu dolayısıyla merkezi otorite tesisinin zorlaştığı⁶⁵ ifade edilmektedir.

Afganistan'da yaşanan otorite boşluğu, ülkedeki serbest uyuşturucu piyasası içerisinde hükümet yetkililerinin,⁶⁶ aşiret reislerinin, askeri çevrelerin ve Taliban güçlerinin de yer aldığı bir rant çevresi oluştuğu⁶⁷ basında ve yayınlanan raporlarda belirtilmektedir.

Sosyo-Ekonomik Yapıdan Kaynaklanan Sorunlar

Onlarca yıl süren savaş ve işgaller ile siyasal ve idari istikrarsızlıklar, ülkenin sosyal ve ekonomik yapısını olumsuz etkilemiştir. CIA'nin ülkeye ilişkin verilerine bakıldığında Afganistan yüksek doğum ve ölüm oranları ile dünya ülkeleri arasında ilk onun içindedir. Doğum sırasında anne ölüm oranı 100.000'de 460 ölüm ile dünyada yirmibirinci, bebek ölüm oranı %12 ile dünyada birinci sıradadır. 49 yıllık ömür ortalaması ile dünya ülkeleri arasında sondan beşinci sıradadır. 2004 yılı verilerine göre beş yaşın altındaki çocuk sayısı %33 ile dünya ülkeleri arasında onüçüncü sıradadır. 2000 yılı verilerine göre okuryazar oranı ortalama %28, kadınlarda ise bu oran %13'e kadar düşmektedir.⁶⁸ Afgan nüfusunun %50'si 18 yaşın altında hiç eğitim almamaktadır. Bir başka istatistiğe göre; 15-24 yaşındaki her beş kadından yalnızca biri okuma yazma bilmektedir.⁶⁹

⁶⁵ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Afganistan ve Pakistan'da Yaşanan Gelişmeler ve, s.81.

⁶⁶ Afganistan Cumhurbaşkanı Hamid Karzai'nin yakın akrabalarının ve özellikle kardeşi Ahmet Velid Karzai'nin uyuşturucu işine bulaştığı konusu basında birçok kez haber olmuştur. Bkz. <http://www.milliyet.com.tr/karzai-ye-uyusturucu-sorunu-var-suclamasi/dunya/haberdetay/07.04.2010/1221677/default.htm>

⁶⁷ Ali Şahin, Gasam Afganistan Raporu ve Çözüm Stratejisi, Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (GASAM), 2010, s.10

⁶⁸ CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

⁶⁹ <http://blog.childfund.org/2012/09/21/looking-toward-peace-for-children/>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

Afganistan ekonomisi, Taliban yönetiminin 2001 yılında yıkılmasından sonra önemli bir şekilde iyileşme göstermesine rağmen Afganistan dünyanın en fakir ülkeleri arasındadır. 2011 yılı itibariyle kişi başına düşen milli gelir 1000 \$ ile 228 ülke arasında 217. sıradadır. Nüfusun %36'sı fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. 2008 verilerine göre işsizlik oranı %35 ile dünyanın en kötü ilk yirmi ülkesi arasındadır. Afganistan toprağının sadece %12'si tarım yapılabilir niteliktedir. Bu nedenle hayvancılık en yaygın uğraşılardan biridir. Afganistan'ın tarihsel süreç içerisinde ayakta durabilmesinin en büyük nedeni olarak birleşik bir siyasal birlikten ziyade ticaret ve kültür koridorunun oluşturduğu bir geçiş ekonomisine sahip olması belirtilmektedir.⁷⁰ Gelişmemiş bir ekonomiye sahip olan ve dünyanın en büyük afyon üreticisi olan ülkenin ihracatı tarım ve hayvancılık ürünlerine dayanmaktadır. Başlıca ihraç ürünleri afyon, meyve, halı, yün, pamuk, deri ve değerli taşlardan oluşmaktadır.⁷¹

Az gelişmiş bir ülke olmasına rağmen Kabil, Bagram, Kandahar, Mezar-i Şerif, Celalabad, Herat ve Şindand gibi şehirlerinde havaalanları bulunmaktadır. Ülkenin kuzeyini Özbekistan'a bağlayan 75 km. uzunluğunda bir demiryolu vardır.

2001-2012 yılları arasında uluslararası toplum Afganistan'ın kalkınması ve gelişmesi için yaklaşık 500 milyar dolar harcamada bulunurken,⁷² Afgan hükümeti de işsizliğin önlenmesi, yolsuzluğun önüne geçilmesi, alt yapı yatırımlarının pek çok alanda çalışmalar yapmıştır.

Son yapılan araştırmalara göre Afganistan'da bir trilyon ila üç trilyon dolar değerinde henüz keşfedilmemiş ve kullanılmamış zengin mineral ve maden kaynaklarının bulunduğu belirtilmektedir.⁷³ Bu özellikleri ülkeyi uluslararası düzeyde bir cazibe alanı yapabilecek düzeydedir.

Ülkenin Dezavantajlı Kesimleri: Çocuklar ve Kadınlar

Ülkenin sosyo-ekonomik geriliği, son otuz yıl boyunca yaşanan çatışma ortamı ve doğal felaketler en çok fakirleri ve onların arasında da özellikle çocukları ve kadınları etkilemiştir. Temel sosyal hizmetlere ulaşabilme oranı ülke çapında çok düşüktür. Özellikle kırsal yerlerde sağlık hizmetlerinin yetersizliğine ilave olarak eğitim ve haberleşme sorunları yaşanmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği özellikle kadınların yeterli sağlık hizmeti almasını zorlaştırmaktadır. Kadınlar insani olmayan davranış ve şiddete maruz

⁷⁰ B. D Hopkins, The Making of Modern Afghanistan, London: Palgrave Macmillan, 2008, s.111

⁷¹ CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> (Erişim Tarihi:01.12.2012)

⁷² Nur Batur, Sabah, 12.12.2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/12/12/afganistanin-gelecegi-ne-olacak>

⁷³ Collins, a.g.e., s.5.

kalmaktadır.⁷⁴ Küçük yaşlarda evlilik, özellikle evlendirilen kızların yarısının yasal yaş sınırının altında olması⁷⁵ Afganistan'da çok yaygındır. Bir Afgan-Amerikalı gazeteci olan Fariba Nawa, yüksek getirisi nedeniyle afyon tarımına yönelen çiftçi ailelerin borçlarına karşılık olarak genç yaştaki kız çocuklarını uyuşturucu kaçakçılara nasıl gelin ettiklerini kitabında anlatmıştır.⁷⁶

Afganistan'da çocuklar yetersiz beslenmede dünyada en kötü dördüncü ülkedir. Her on Afgan çocuktan biri yetersiz beslenmekte ve yarısı gelişim geriliği göstermekte, tüm çocukların %25'i beş yaşına ulaşmadan, %41'i ishal ve solunum yolları enfeksiyonları nedeniyle ölmekte, her üç çocuktan birinde iyot yetersizliği nedeniyle büyüme yetersizliği ve zeka geriliği görülmektedir. Çocukların yarısından çoğu kötü beslenme büyüme geriliği yaşamakta, temiz su yetersizliği birçok çocuğun sağlığını olumsuz etkilemekte, halk sağlığını tehdit eden hastalıklar ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

Toplam nüfusun %13'ü temiz içme suyuna ulaşamamakta, evlerin %60'ı temiz içme suyu imkanına sahip bulunmamaktadır. Bulaşıcı bir solunum yolu hastalığı olan kızamıktan kaynaklanan çocuk ölümlerinde Afganistan dünyada ikinci sıradadır. Hijyenik olmayan ortamların sonucunda oluşan tetanoz, annelerin ve yeni doğan bebeklerin ölümünde önemli nedenlerden biridir. Kadınlar ve çocuklar; insan kaçakçılığı, çocuk ve organ ticareti, cinsel tacizlere maruz kalarak, küçük yaşta zorla çalıştırılmakta, ayrıca aşığılamalar ve insanlık dışı eylemlerle karşılaşmaktadırlar.⁷⁸

UNICEF tarafından 1996 yılında yayınlanan "Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerinde Etkisi" isimli çalışmaya göre, Afganistan'da çocukların yaklaşık %90'ının okula gitme imkanına sahip olmadığını, askere alınan çocukların oranının son yıllarda %30'dan %45'e arttığı ifade edilmektedir.⁷⁹

Dünyada 64 ülkede bulunan yaklaşık 100 milyon civarındaki kara mayınının %10'unun Afganistan topraklarında gömülü olduğu tahmin edilmektedir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Afganistan işgali sırasında parlak yeşil renkli ve iki kanatlı "kelebek" şeklinde mayınlar kullanmıştır. Oyuncak olarak tasarlanmamasına rağmen çocuklar için ölümcül bir etkiye sahip olan bu mayınlar, nedeniyle çocukların uyarı işaretlerini okuyamadığı için büyüklere göre daha büyük tehlike altında oldukları

⁷⁴ <http://www.childfund.org/afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

⁷⁵ Bir istatistiğe göre evlendirilen kızların %57'si yasal yaş sınırının altındadır. Bkz. <http://pulitzercenter.org/global-girl-day-education-child-marriage>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012)

⁷⁶ Opium Nation; Child Brides, Drug Lords, and One Woman's Journey Through Afghanistan isimli kitap için bkz. <http://www.faribanawa.com/> (Erişim Tarihi: 21.11.2012)

⁷⁷ <http://blog.childfund.org/2012/09/21/looking-toward-peace-for-children/>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

⁷⁸ <http://taoproject.org/orphanage.htm>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012)

⁷⁹ UNICEF, Impact Of Armed Conflict On Children, 1996, s.12

http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf

belirtilmektedir. 1992-1997 yılları arasında karamayınları yüzünden 20.000'den fazla kişinin öldüğü ve 400.000'den fazlasının sakat kaldığı ifade edilmiştir. 1.000.000'un üzerinde çocuk ise karamayını patlaması sonucu oluşan travma nedeniyle acı çekmektedir. Kara mayınları yüzünden zarar görenlerin yaklaşık %80'ini siviller, bunların da %50'ye yakını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır.⁸⁰

UNICEF'e göre Afganistan'da işsiz yetişkin erkek oranının karamayınları kazaları nedeniyle %6'dan %52'ye yükseldiği⁸¹ ifade edilmiştir. Aynı araştırmada birkaç yüzbin çocuğun karamayınları yüzünden fiziksel özürlü haline geldiği belirtilmiştir.⁸² Savaş süresince temel sağlık hizmetlerinin ve tesislerinin yetersizliği nedeniyle fiziksel özürlüler için çok az bakım desteği sağlanmıştır. Afganistan'da süren şiddet ve terör sona erecek olsa bile savaşın etkisi ve uzantısı, ülkeye gömülü mayınlar nedeniyle uzun yıllara taşacak ve Afganistan'daki sivil yaşamı tehdit etmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Son otuz yıldır devam eden çatışma ortamı nedeniyle Afganistan'daki her 12 çocuktan biri bakımlarını sağlayan ve eğitimlerini temin eden ebeveynini kaybetmiştir.⁸³ Afganistan'daki yetim çocuklara yetimhane kurulması projesi için oluşturulan "Afgan Yetim Projesi"nin istatistiklerine göre sokaklarda 600.000 civarında çocuk yaşamakta ve ülke çapında iki milyondan fazla yetim çocuk bulunmaktadır.⁸⁴

Taliban dönemi boyunca 200.000'den fazla kadının savaş nedeniyle dul kaldığı⁸⁵ ve Kabil caddelerinde bu savaş dullarıyla birlikte çok sayıda çocuğun ve herhangi bir geliri olmayan kadın ve erkek dilencilerin sayısının büyük rakamlara ulaştığı ve dilencililiğin hayatta kalmanın bir yöntemi olduğu belirtilmektedir.⁸⁶ Taliban'ın kadınların çalışmasını yasaklaması nedeniyle Taliban öncesinde öğretmen, doktor, hemşire ve eczacı olan ve kendine bakacak bir yakını olmayan binlerce kadın kendisini ve çocuklarının hayatı dilenmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir.⁸⁷ UNICEF tarafından yapılan bir çalışmada 1995 yılında işgal altında bulunan Kabil'de az bir yoğurt, ekmek ve

⁸⁰ Physicians For Human Rights, a.g.e, .s. 25.

⁸¹ Ibid, s.27.

⁸² Ibid, s.34

⁸³ <http://www.hopeforafghanchildren.com/> (Erişim Tarihi; 12.12.2012)

⁸⁴ "The Afgan Orphan Project" isimli sivil kuruluşun yarısı kız, yarısı erkekler için olmak üzere toplam 1000 yetim için yetimhane inşa proje bulunmaktadır. Bkz.:

<http://taoproject.org/orphanage.htm> (Erişim Tarihi; 12.12.2012)

⁸⁵ Michael Bhatia, Mark Sedra, Afghanistan, Arms and Conflict, Small Arms Survey, New York: Routledge, 2008, s.20.

⁸⁶ Physicians For Human Rights, The Taliban's War On Women, s. 28.

⁸⁷ Ibid., s. 73.

yeşil çaydan başka bir şey bulamayan ve savaş nedeniyle dul kalan 1.100 civarında kadının bulunduğu bildirilmiştir.⁸⁸

Ülkenin güney ve batı bölgelerinde yaşanan istikrarsızlık ve kuraklık nedeniyle yerlerinden ayrılan yarım milyon civarında insan, Kabil gibi büyük şehirlerde kötü koşullar altında sığınmacı durumundadır. Ayrıca devam eden çatışma ve şiddet ortamı yerinden edilmiş insanların sayısını artırmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi'nin verilerine göre Afganistan'da halen mülteci ve yerinden edilmiş insan durumunda yaklaşık 1,3 milyon insan bulunmaktadır. 2002 yılından bu yana toplam 5,7 milyon mülteci Afganistan'a geri dönmüş ve Afganistan nüfusunun %25 artmasına neden olmuştur.⁸⁹ Geçen 20 yıl içinde 2.5 milyon Afgan ve Iraklı göçmen evlerine geri gönderilmiş olmasına rağmen halen 1 milyon Afgan göçmen yasa dışı olarak İran'da bulunmaktadır.⁹⁰

Bu insanların acil insani ihtiyaçlarının karşılanması, toplum ile kaynaştırılması çözüm bekleyen sorunlar arasındadır. Ayrıca böyle ortamlarda yaşayan ve hayata yönelik beklentisi düşük olan insanlar, yasal olmayan örgütlerin tuzağına kolaylıkla düşmekte ve onların hedefleri doğrultusunda kullanılabilmektedirler.

Sonuç

Son otuz yıldır, Afgan topraklarında biçim, hedef ve aktör değiştirerek günümüze kadar devam eden şiddet ve terör ortamı, gerisinde milyonlarca ölü, yaralı, engelli ve yerinden yurdundan edilmiş göçmenler, mülteciler bırakmıştır. Afganistan'da var olan uyuşturucu ve savaş ekonomisi istikrarsız bir devlet yapısı oluşturmuş, devlet otoritesinin çökmesi ile yasadışı yapıların ve terör örgütlerinin barınabilmesine olanak sağlayan bir ortam oluşmuştur. Afganistan'daki çatışmalar, şiddet ve terör sona erecek olsa bile savaşın etkisi ve uzantısı, Afganistan'daki sivil yaşam uzun süre etkileyecektir.

Tarihi boyunca aşiretler halinde yaşayan ve merkezi otoriteye kendisini yönlendirme fırsatı bulamayan, din ve etnik kimlikten başka bir arada yaşama amacı taşımamış olan Afgan kabilelerinin, 2000'li yıllardan itibaren uluslararası dünyanın desteğine rağmen, ulus bilincinin oluşturulması konusunda ne kadar başarılı olacakları şüphelidir.

Özellikle ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik geri kalmışlığın yakın zamanda çözülemeyeceği varsayıldığında, toplumun dezavantajlı kesimleri olan kadın ve çocukların maruz kaldığı şiddet ve insani olmayan tavır

⁸⁸ Griffin, , Reaping the Whirlwind: Afghanistan, s.25.

⁸⁹ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486eb6&submit=GO> (Erişim Tarihi: 17.12.2012)

⁹⁰ Nasim Divkolaye, Sadat Hosseini "İran: Migrant Smuggling and Trafficking in Persons", Forced Migration Review, April, 2009, s.60.

ve muamelenin devam edeceği kestirilebilir. Ayrıca, ülkedeki çatışma ve terör nedeniyle başka ülkelere göç eden mülteciler ile yerinden edilmiş insanların acil insani ihtiyaçlarının karşılanması ve sürdürülebilir bir şekilde toplumla bütünleşebilmesi ve kazandırılmasına yönelik çözüm bekleyen büyük sorunlar bulunmaktadır.

Uluslararası toplum Afganistan'daki şiddet ve terörün genellikle dış yüzeyine yani görünen kısmına yoğunlaşmaktadır. Oysa Afganistan'da yaşanan şiddet ve terör çok kapsamlı ve derin bir yapıya sahiptir. Afganistan'da tarihsel ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı ulus-devlet olamamanın ve otorite boşluğunun sonucunda oluşan, kalıcı ve köklü bir yapıya sahip olan şiddete meyil kültürü vardır.

Afganistan'da 2010 yılında yapılan bir anket çalışmasında⁹¹ ülkenin doğru veya yanlış yolda olup olmadığına ilişkin soruda; katılımcıların %47'si ülkenin doğru yolda olduğunu, %27'si yanlış yolda olduğunu, %22'si ise biraz doğru biraz yanlış yolda olduğunu belirtmiştir. Yine aynı ankette ülkede yapılan olumlu işler olarak ilk üç sırada; güvenliğin sağlanmaya başlaması (%38), ülkenin yeniden imarı (% 35) ve kızlar için okulların yeniden açılması şeklinde belirtilmiştir. Daha sonraki olumlu faaliyetler sırasıyla; savaşın sona ermesi ve barışın konuşulması, ekonomik canlanma, eğitim sisteminde gelişme ve devletin iyi yönetimi şeklinde ifade edilerek halkın gelecek konusunda ne kadar iyimser olduğu ortaya konulmuştur. Ankette sorulan ülkede yanlış giden işler sorusuna ise verilen ilk üç yanıt şu şekilde oluşmuştur; güvensiz ortam (%44), yolsuzluk (%27) ve kötü yönetim (%18). Listenin devamında ise sırasıyla işsizlik, kötü ekonomi, intihar saldırıları, Talibanın varlığı, ülkede çok sayıda yabancıların bulunması şeklinde belirtilmiştir.

Afganistan halkının gelecekte nispeten umutlu olmaya başladığı ülkede, çatışma ve terör ortamının sona erdirilebilmesi için çözülmesi gereken en acil sorun; etnik çatışmanın sona erdirilip ulusal bir kimliğin kazanılması, siyasal ve kültürel birlikteliğin elde edilmesi olarak görünmektedir. Ulusal bir kimliğin kazanılmasıyla amaçlanan, Afganistan Anayasa'sında belirtilen ve Afgan ulusunu oluşturduğu ifade edilen 11 etnik yapının, Afganistan tarihini oluşturan dil, din, sosyal gelenek ve ortaklıkların benimsenmesi ve bir arada yaşama kültürünün oluşturulmasıdır. Bunun için ülkede var olan bütün etnik grupların üzerinde uzlaştığı ortak gündem maddelerinin belirlenip, farklı dillere sahip olursa da, "ortak dil ve ortak akıl" geliştirilmesi gerekmektedir.

Afganistan ulusunu birleştiren başat nokta, %99'luk oranla İslam dinidir. Afganistan halkında ulus olma bilincinin yaratılması ve bir arada

⁹¹ Ruth Rene, (Editor), Afghanistan In 2010: A Survey of the Afghan People, Kabul: The Asia Foundation, 2010.

yaşama kültürünün oluşturulabilmesi için ülkenin sahip olduğu bütün sosyal ve kültürel unsurların kullanılması gerekmektedir. Bu kültürün oluşturulabilmesi, her etnik grubun meşru zeminlerde siyasal katılımında bulunup görüşlerini makul ölçülerde ifade edebilmesi için ülkede var olan bütün etnik grupların yöneticilerine ve liderlerine büyük görev düşmektedir.

Kaynakça:

- Aydın, Devrim, “Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 7 ss.1-20, 2006.
- Batur, Nur, Sabah, 12.12.2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/12/12/afganistanin-gelecegi-ne-olacak>
- Bhatta, Michael, Mark SEDRA, *Afghanistan, Arms and Conflict, Small Arms Survey*, New York: Routledge, 2008.
- Buchholz, Benjamin, “Thoughts on Afghanistan's Loya Jirga: A Myth?”, ASIEN 104, 2007, S. 23-33, http://www.asienkunde.de/articles/A104_022_033.pdf
- Çaşın, Mesut Hakkı Uluslararası Terörizm, Nobel Yay. Ankara. 2008.
- CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/>
- Collins, Joseph J., *Understanding War in Afghanistan*, Washington DC: National Defense University Press, 2011.
- Çınar, Bekir, “The Root Causes Of Terrorism”, METU Studies in Development, 36 (June), s.93-119, 2009.
- Çitlioğlu, Ercan, Gri Tehdit Terörizm, Destek Yay., Ankara, 2009.
- Dedeoğlu, Beril Güvenlik Bağlamında Uluslararası Politikada Yaşanan Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Tehdit Algılamaları”, Türk Dış Politikası, Ed. Sedat Laçiner, Hacali Necefoglu, Hasan Selim Özerten, USAK, Ankara. 2009.
- Demirel, Emin, Global Şiddet, Renk Yay., İstanbul, 2011.
- Divkolaye Nasim, Sadat Hosseini “Iran: Migrant Smuggling and Trafficking in Persons”, Forced Migration Review, April, 2009.
- Fasihuddin, “Talibazation and Terrorist Attacks In The North-West Frontier Province (NWPV): The Local Police Response and Some Recommendations”, Combating Terrorism, Ed.Samih Teymur, Habip Özdemir vd., Turkey, 2009.
- Griffin Michael, *Reaping the Whirlwind: Afghanistan, Al Qa'ida and the Holy War*, London: Pluto Press, 2003.
- Gümüş, Ayhan, “Şiddetin Nedenleri”, Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, Ankara: Eğitim Sen Yayınları, 2006.
- Gürer, Cüneyt, “Afganistan Kaynaklı Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri”, USAK, 2009, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1146>, (Erişim Tarihi: 05.12.2012)
- Harmon, Christopher C. **Terrorism Today**, Frank Cass, Great Britain, 2002.
- Hopkins, B. D., *The Making of Modern Afghanistan*, London: Palgrave Macmillan, 2008.
- HRW, “Massacres Of Hazaras In Afghanistan”, 2001 <http://www.hrw.org/reports/2001/02/01/massacres-hazaras-afghanistan> (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2012),
- Johnson, Chris, Jolyon LESLİE, *Afghanistan The Mirage Of Peace*, London: Zed Books, 2004.
- Karaca, R. Kutay, “A Historical Glance at the Problems of Afghanistan and Future Foresights”, Gazi Akademik Bakış, Cilt 4, Sayı 8, s.39-67, 2011.
- Keleş Ruşen - Artun Ünsal “Kent Ve Siyasal Şiddet”, Cogito, Şiddet, Sayı 6-7, 1996, s.91-103
- Maley, William, *The Afghanistan Wars*, London: Palgrave Macmillan, 2002.
- Nojumi, Neamatollah, Dyan MAZU, Elizabeth STITES, *After the Taliban: Life and Security in Rural Afghanistan*, London: Rowman & Littlefield Publishers, 2002.
- Oğuz, Esadullah, *Hedef Ülke Afganistan*, İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2001.

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Afganistan ve Pakistan'da Yaşanan Gelişmeler ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri, Ankara: ORSAM Rapor No.:31, 2011.

PHYSICIANS FOR HUMAN RIGHTS, The Taliban's War On Women: A Health and Human Rights Crisis in Afghanistan, A Report By Physicians For Human Rights, Boston: 1998.

Rais, Rasul Bakhsh, Recovering the Frontier State War, Ethnicity, and State in Afghanistan, Lanham: Lexington Books, 2009.

Rene, Ruth (Editor), AFGHANISTAN IN 2010: A Survey of the Afghan People, Kabul: The Asia Foundation, 2010.

Saray, Mehmet, Afganistan ve Türkler, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002.

Şahin Mehmet, "Şii Politikası: İran İçin Fırsatlar ve Engeller", Akademik Ortadoğu, C.1, S.1, 2006.

Usta, Aydın, "Etnik Şiddet Olgusu Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme", Polis Bilimleri Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, s. 87-106, 2009.

UNICEF, Impact Of Armed Conflict On Children, 1996, http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf, (28Kasım 2012 tarihinde erişilmiştir.),

UNODC, "Addiction, Crime And Insurgency: The Transnational Threat of Afghan Opium", 2009, http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghan_Opium_Trade_2009_web.pdf (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

Wahab, Shaista, Barry YOUNGERMAN, A Brief History Of Afghanistan, New York: Infobase Publishing, 2007.

WHO, World report on violence and health, Geneva: 2002.

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf (Erişim tarihi: 18.12.2012)

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/tehis/vtx/page?page=49e486eb6&submit=GO> (E.T.: 17.12.2012)

<http://www.hopeforafghanchildren.com/> (Erişim Tarihi; 12.12.2012)

<http://taoproject.org/orphanage.htm> (Erişim Tarihi; 12.12.2012)

http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf, (Erişim Tarihi: 28.11.2012)

<http://www.childfund.org/afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

<http://blog.childfund.org/2012/09/21/looking-toward-peace-for-children/>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

<http://pulitzercenter.org/global-girl-day-education-child-marriage>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012)

<http://www.faribanawa.com/> (Erişim Tarihi: 21.11.2012)

<http://www.milliyet.com.tr/karzai-ye-uyusturucu-sorunu-var-suclamasi/dunya/haberdetay/07.04.2010/1221677/default.htm>

<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/afghanistan0407webwcover.pdf> (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

<http://www.icosgroup.net/multimedia/maps/> (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

<http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/53471-afganistanda-iddet-artacak> (Erişim Tarihi; 05.12.2012)

<http://www.afghanembassy.com.pl/cms/uploads/images/Constitution/The%20Constitution.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/1782079.stm, (Erişim Tarihi: 21.11.2012).

http://www.globalsecurity.org/military/world/afghanistan/images/Ethnolinguistic_Groups.gif (Erişim Tarihi: 10.12.2012)

Hürriyet, 18.09.2008

